

“BEDİÜZZAMAN’IN VAAZ, TEBLİĞ VE İRŞADDA ORTAYA KOYDUĞU TECDİD”

Mehmet GÖKTAŞ*

GİRİŞ

Rabbimizin, “Sizden, hayra davet eden iyiyi emr, kötüden men eden bir ümmet olsun, işte felaha erenler bunlardır” (Âl-i İmran 3/105) “Rabbinden sana indirileni tebliğ et...” (Maide 5/67) “(Resûlüm!) Sen, Allah’ın yoluna hikmet ve güzel öğüt (vaz) ile çağır!” (Nahl 16/125), “Bizim uğrumuzda gayret gösterip mücahede edenlere elbette muvaffakiyet yollarımızı gösteririz...” (Ankebût, 29/69) gibi ve emsali ayetlerinde; Peygamberimizin, “Din nasihattir. ” Sahabiler; “Kimin için?” diye sordular. Peygamberimiz; “Allah için, Kitabı için, Peygamberi için, Müslümanların idarecileri ve bütün Müslümanlar için” buyurdular. (Nevevî 2011, 80), “Ya Ali! Allah’a yemin ederim ki, Cenab-ı Hakk’ın senin vasıtanla bir kişiyi hidayete erdirmesi, sana (paha biçilmez) kızıl devlerin bahşedilmesinden (senin de onları tasadduk etmeden) daha hayırlıdır.” (Nevevî 2011, 412) şeklindeki Hadislerinde emir ve tavsiye edilen ve mukaddes bir vazife olan **tebliğ**; ulvî hakikatleri, dinin esaslarını, Allah Teâlâ’nın emir ve yasaklarını insanlara usulünce bildirmek olarak tanımlanmaktadır.

Enbiyâ-i İzam, gönderiliş gayeleri olan bu vazifeyi iradelerinin hakkını vererek en mükemmel bir şekilde kâl ve hâl dilleriyle eda etmişlerdir.

Peygamberimiz son resuldür. Ondan sonra da peygamber gelmeyecektir. İnsanları ve insanıyeti manen diriltme adına çok büyük önem arz eden bu vazifenin Kur’anî ve Nebevî düsturlar çerçevesinde ifa edilmesi, öncelikle peygamber varisleri olan âlimler ve umum Müslümanlar üzerine borçtur.

Bu tebliğde Bediüzzaman’ın Kur’anî ve Nebevî prensipler çerçevesinde asrın ilcaatına göre tecdiden uygulama sahasına koyduğu ve muvaffak olduğunu düşündüğümüz tebliğ ve irşadın özelliklerini; ayrıca tebliğ ve irşat dendiğinde ilk akla gelen vaizler ve vaizlikle ilgili düşüncelerini tahlil edeceğiz.

A. BEDİÜZZAMAN’I TEBLİĞDE MUVAFFAK KILAN ESASLAR

a. Asrın tahlili

Tedavide başarı hastalığın doğru teşhis edilmesine bağlıdır. Bediüzzaman yaşadığı asrın hastalığını çok iyi teşhis etmiş ve bütün mesaisini bu tedaviye hasretmiştir. Yaşadığı asır kendi tabiriyle “felaket ve helaket asrı”dır. (Nursî, 1992a, 391) “Milletin kalb hastalığı za’f-ı diyanettir. Bunu takviye ile sıhhat bulabilir.” (Nursî, 1992e, 58) “ Bu zamanda ehl-i İslâm’ın en mühim tehlikesi, fen ve felsefeden gelen bir dalaletle kalplerin bozulması ve imanın zedelenmesidir.” (Nursî, 1992a, 104) imanın zedelenmesi ebedi hayatı kaybetmeyi netice veriyor ve “Bu asırda, maddiyunluk taunıyla çoklar o davasını

* Yard. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi (goktas_m@hotmail.com)

kaybediyor.” (Nursî, 1992d, 203) Asrın genel durumu ile ilgili, Eşref Edip’e verdiği mülakatında şu önemli teşhisi yapar: “*Dünya, büyük bir manevi buhran geçiriyor. Mânevi temelleri sarsılan garb cemiyeti içinde doğan bir hastalık, bir veba, bir taun felaketi gittikçe yeryüzüne dağılıyor. Bu müthiş sâri illete karşı İslâm cemiyeti ne gibi çarelerle karşı koyacak?*” diye sorar. İman kalesinin tehlikede olduğunu gördüğünden bütün mesaisini iman üzerine teksif eder. (Nursî, 1992e, 151)

Anadolu coğrafyasındaki durumla ilgili şu çarpıcı tespitlerde bulunur;

- İslamiyet ve Kur’an aleyhinde dehşetli tahavvüller ve tahripler yapılmaktadır.
- Cihad-ı diniye ile geçen parlak mâzi ve o mâzide medfun muhterem ecdad, yeni nesillere ve mektepli talebelere unutturulmaya çalışılmaktadır.
- Dinsiz felsefenin nursuz prensipleri, edepsiz edip ve feylesofların fikir ve ideolojileri, gizli komünistler, farmasonlar, dinsizler tarafından çok geniş bir çapta telkin, tedris ve talim edilmektedir.

Bediüzzaman’ın, Anadolu’daki hizmet-i imaniyesine başladığı bu seneler, pek dehşetli tahribatların başlangıç ve teessüs zamanı olduğundan onun tebliğ ve irşadı tahlil edileceği vakit, böyle dehşetli bir zamanı göz önünde bulundurmak icap eder. (Nursî, 1992e, 151)

Bediüzzaman, nesillerin ruhunda açılmak istenen yarayı basireti ile görmüş ve bu yarayı tedavi için Kur’an eczanesinden aldığı ilaçlarla tedavi yoluna gitmiştir. Bu açıklamalar doğrultusunda şunu net bir şekilde ifade edebiliriz; tebliğ ve irşatta bulunacaklar “her zamanın bir hükmü vardır” gerçeğinden hareketle zamanlarını çok iyi tahlil etmeliler ve tebliğlerini bu tahliller üzerine bina etmeliler. Bediüzzaman’ın tebliğde yaptığı da budur.

b. İnsanın Tahlili

Tebliğ ve irşada muhatap insandır. Tebliğde başarı genel olarak insanın, özelde de asrın insanının halet-i ruhiyesini çok iyi tanımakla mümkündür. Eserleri incelendiğinde Bediüzzaman’ın insanı zaaflarıyla, yetenekleriyle, psikolojik özellikleriyle çok iyi tanıdığı anlaşılmaktadır. Bu hususta şu ifadelerini örnek olarak zikredebiliriz; “*İnsan fıtraten gayet zaiftir, âcizdir, fakirdir. Tembel ve iktidarsızdır. Hem insanîyet onu kâinatla alâkadar etmiştir. Hem akıl ona yüksek maksatlar ve bâki meyveler göstermektedir. (ama) Ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.*” (Nursî, 1991, 46)

İnsanın yaratılışında “*şiddetli merak ve hararetli muhabbet ve dehşetli hırs ve inatlı talep*” gibi güçlü duyguları vardır ve bu duygular ebedî saadeti kazanmak üzere verilmiştir. (Nursî, 1992b, 33) Ayrıca insan fıtrati gereği uzun bir ömür sürmek ve ebedî yaşamak istemektedir. (Nursî, 1992a, 17)

Bediüzzaman’a göre insanın en tehlikeli ve zayıf damarı enaniyettir. Bu damarı okşamakla insana çok fena şeyler yaptırmak mümkündür. (Nursî, 1992b, 425)

Bediüzzaman, insanda beliren psikolojik zaafardan birine “*Akibeti düşünmez, bir dirhem hazır lezzeti, ileride bir batman lezzetlere tercih eder*” demek suretiyle temas eder. İşte insanın akıl ve fikrini mağlup eden bu *hissiyat-ı insaniye*, insanı sefahete sürüklemekte, ahreti unutturmaktadır.

Bediüzzaman'a göre insanları içine düştükleri bu girdaptan kurtarmak ancak lezzet zannettiği şeylerde “*elemi gösterip akla ve fikre galip olan hissini mağlub etmek*”le mümkündür. (Nursî, 1992d, 675)

Bir fikir vermesi açısından aldığımız ve izaha çalıştığımız bu satırlar bize Bediüzzaman'ın insanı çok iyi tahlil ettiğini göstermektedir. Tebliğ ve irşadını bu tahliller üzerine inşa eden Bediüzzaman'ın muvaffakiyet sırlarını burada aramak icap eder. Bu husus 1400 sene önce Hz. Peygamber (a.s.m) tarafından tebliğde uygulanan prensiplerin tecdidinden başka bir şey değildir. Yukarıdaki satırlarda insanın tarifi, tahlili yapılmakla birlikte onun dünya ve ahiret saadetinin şifreleri de birlikte verilmiştir.

c. Tebliğ Bir Mükellefiyettir

Rabbimiz, “*İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten meneden bir topluluk olsun*” (Âl-i İmrân, 3/104.) buyurmaktadır. Bu ilahî emir, sadece Hz. Peygamber (a.s.m.) ve ashabına has bir emir değildir. Zamanımızın icapları, imkânları içinde onların yaşadıkları çağda yaptıkları vazifelere eş vazifeler ifâ etmek, Resûlullah'ın ve ashâbının yolunda yürümek kıyamete kadar bâki bir dinin müntesiplerine düşen en mühim vazifedir. İslam âlimleri tebliğin tüm mü'minler için farz-ı kifaye, İslam alimleri için farz-ı ayn olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir. (Uludağ, 1994, 22) Bediüzzaman Hazretleri tüm mü'minlerin mes'ul olduğu bu vazifeye; “*Herbir mü'min i'lâ-i Kelimetullah ile mükelleftir.*” (Nursî, 1992e, 59) ifadeleriyle temas ederken, bu vazifenin alimler için şer'î bir mükellefiyet oluşuna da; “*İlim itibariyle insanlara dahi bir menfaat dokundurmak için şer'an hizmete mükellef olduğumdan, hizmet etmek isterim.*” (Nursî, 1992b, 62) ifadeleriyle temas eder.

Bediüzzaman Hazretleri, “*...Bu müdhîş zamanda, dehşetli düşmanlar mukabilinde, savletli bid'alar ve dalaletler içerisinde*” (Nursî, 1992a, 159) diyerek tavsif ettiği zaman ve zeminde imana ve Kur'an'a hizmetin, tebliğ gibi ulvi bir gayede istihdam edilmenin tamamen bir “ihsan-ı ilahi” olduğu şuuru içerisinde. Ayrıca bu şuur Onun tebliğ vazifesini “ef'âl-i mükellefîn” gibi mutlaka yerine getirilmesi gereken bir vecibe-i diniye olarak algıladığının da açık ifadesidir. O, kendisini “*Neşr-i hak için Enbiyaya ittiba' etmekle*” (Nursî, 1992b, 13) mükellef bilmiş; “*Güneşten daha parlak ve Cennet gibi güzel ve saadet-i ebediye gibi şirindir.*” (Nursî, 1992d, 312) diyerek vafettiği iman hizmetine hayatını vakfetmiştir. Bir memuriyet olarak değil mükellefiyet şuuru içinde bu kudsî vazifeyi sahiplenmesi, onu tebliğde muvaffak kılan sebeplerdendir.

d. Bütün Benliğiyle Tebliğ İnsanı Olmak

Resullerin vazifesi tebliğdir. Onlar bu vazifelerini tam bir teslimiyetle, tavizsiz, “*bir elime güneşi bir elime ayı verseniz ben bu davadan vazgeçmem*” kararlılığında ifâ etmişler, bu vazifeyi yapacaklara da mükemmel örnek olmuşlardır. İşte risalet vazifesi olan Tebliğ, engin bir şefkat ve merhametle birlikte, azim, kararlılık ve fedakârlık ister. Bu da kendini bütün benliğiyle bu vazifeye vermekle mümkündür. Aşağıya aldığımız ifadeleri bize Bediüzzaman'ın bu vazifeye kendini tam anlamıyla verdiğini göstermektedir.

“*Beni nefsinin kurtarmayı düşünen hodgâm bir adam mı zannediyorlar? Ben cemiyetin imanını kurtarmak yolunda dünyamı da feda ettim, ahiretimi de... Gözümde ne Cennet sevdası var, ne Cehennem*”

korkusu. Cem'iyetin, imanı namına bir Said değil, bin Said feda olsun. Kur'anımız yeryüzünde cemaatsiz kalırsa Cennet'i de istemem; orası da bana zindan olur. Milletimizin imanını selâmette görürsem, Cehennem'in alevleri içinde yanmağa razıyım. Çünkü vücudum yanarken, gönlüm gül-gülistan olur.” (Nursî,1992e, 629) Bu ifadeler üst düzey bir fedakârlığın ifadesidir.

“Biz, imanı kurtarmak ve Kur'ana hizmet için, Mekke'de olsam da buraya gelmek lâzımdı. Çünkü en ziyade burada ihtiyaç var. Binler ruhum olsa, binler hastalıklara mübtela olsam ve zahmetler çeksem, yine bu milletin imanına ve saadetine hizmet için burada kalmağa Kur'an'dan aldığım dersle karar verdim ve vermişiz.” (Nursî, 1992e, 510) Birçok insanın orada olmayı ve hatta ölmeyi istediği kutsal topraklara bedel, sahabeler gibi tebliğ ve irşada ziyade ihtiyaç olan yerleri tercih etmek... İşte bu onun fedakârlık göstergesidir.

“Eğer başımdaki saçlarım adedince başlarım bulunsa her gün biri kesilse, hakikat-ı Kur'anıyeye feda olan bu başı zındıkaya ve küfr-i mutlaka eğmem ve bu hizmet-i imaniye ve nuriyeden vazgeçmem ve geçemem.” (Nursî, 1992d, 352) Bu satırlar onun tavizsiz azim ve kararlılığının ifadesidir.

(...) Ben kendi elemelerime tahammül ettim; fakat ehl-i İslâmın eleminden gelen teellümat beni ezdi. Âlem-i İslâma indirilen darbelerin, en evvel kalbime indiğini hissediyorum. Onun için bu kadar ezildim. (Nursî, 1992e, 137)

(...) Oğlum yoktur ki yalnız oğlumu düşüneyim. Bendeki fitrî olan bu ziyade acımaçlık ve şefkat, binler Müslüman evlâdlarının, hattâ masum hayvanların teellümlerine karşı dahi bir rikkat, bir elem, o sırr-ı şefkat ile hissediyordum. Hususî bir hanem yoktur ki fikrimi yalnız ona hasredeyim; belki bu memleket ile ve belki âlem-i İslâmın kut'asıyla hanem gibi, hamiyet-i İslâmiye noktasında alâkadarım.” (Nursî, 1992a, 252)

Bir zaman, Eskişehir hapisanesinin penceresinde bir cumhuriyet bayramında oturmuştum. Karşısındaki lise mektebinin büyük kızları, onun avlusunda gülerak raks ediyorlardı. Birden manevî bir sinema ile elli sene sonraki vaziyetleri bana göründü. Ve gördüm ki: O elli-altmış kızlardan ve talebelerden kırk-ellisi kabirde toprak oluyorlar, azap çekiyorlar. Ve on tanesi, yetmiş-seksen yaşında çirkinleşmiş, gençliğinde iffetini muhafaza etmediğinden sevmek beklediği nazarlardan nefret görüyorlar. Katî müşahede ettim. Onların o acınacak hallerine ağladım (Nursî, 1992d, 198).

Şefkat ve merhamet kahramanı bir dava adamının adeta gözyaşları hükmünde olan bu satırlar, iman hizmetine bütün benliğiyle ram olmanın ifadeleridir.

İman hizmetindeki fedakârlığı, azmi, kararlılığı, şefkat ve merhameti, ifadelere yansıyandan daha muazzam olduğunu düşündüğüm Bediüzzaman, bu yönüyle tebliğ edecekler için müstesna bir örnektir ve onun muvaffakiyetinin büyük sırlarından biri de bu özelliklerdir.

e. Tebliğ ve İrşadın Ruhü: İhlâs

Bediüzzaman hizmetinin merkezine ihlâsı yerleştirir. Ayrıca o, Kur'an hizmetinde kardeş, arkadaş olarak gördüğü talebelerine, bu kutsi ve ihsan-ı ilahi olan iman hizmetinde; bağrında çok nurlar barındıran ihlâsı esas almalarını öğütler: “Ey âhiret kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur'anıyede arkadaşlarım! Bilirsiniz ve biliniz: Bu dünyada, hususan uhrevî hizmetlerde en mühim bir esas, en büyük bir kuvvet, en makbul bir şefaathçi, en metin bir nokta-i istinad, en kısa bir tarîk-ı hakikat, en makbul bir dua-yı manevî, en kerametli bir vesile-i makasid, en yüksek bir haslet, en safî bir ubudiyet: İhlâstır.” (Nursî, 1992a,

159) İhlâs, sırf bir emr-i ilâhî, ve neticesi rıza-yı İlahîdir. (Nursî, 1992a, 133) Azami ihlâs ve enaniyeti terk etmek ona göre tebliğ ve irşat mesleğinin ruhudur. Bu ruhu öldürmemek için “*İnsanların maddî manevî hediyelerinden, hürmet ve teveccüh-ü âmmeden, şöhretten şiddetle*” kaçır. Bedüzzaman’ın cihanşümül Kur’an ve iman hizmetindeki müstesna muvaffakiyetin sırrı burada gizlidir. (Nursî, 1992e, 699)

(...) Çünkü bu zamanda hiçbir şeye âlet ve tâbi’ olmayan ve her gayenin fevkinde olan hakaik-i imaniyeyi fitrî ubudiyetle, bilmeyenlere, bilmek ihtiyacında olanlara tesirli bir surette bildirmek; bu keşmekeş dünyasında, imanı kurtaracak ve muannidlere kat’î kanaat verecek bu tarzda; yani hiç bir şeye âlet olmayacak bir tarzda, bir Kur’an dersi vermek lâzımdır ki; küfr-ü mutlakı ve mütemerrid ve inadçı dalaleti kırsın, herkese kat’î kanaat verebilsin. Bu kanaat da bu zamanda, bu şerait dâhilinde, dinin hiçbir şahsî, uhrevî, dünyevî, maddî ve manevî bir şeye âlet edilmediğini bilmekle husule gelebilir. (Nursî, 1992e, 686)

Bedüzzaman hazretlerinin muasırı ve Dârü’l-Hikmeti’l İslâmiyede beraber görev yaptığı Mehmet Akif, bir beytinde, sosyolojik bir tespit olarak dönemin din hizmeti veren hocalarla ilgili nesli hazırın kanaatlerini şöyle ifade eder:

“*Nesli hâzır ki sarık gördü mü terzîl ediyor,
Defol iskatçı diyor, cerci diyor, leşçi diyor...*” (Akif: 2006. 369)

İşte Bedüzzaman Hazretleri, bütün bu olumsuz kanaatleri yıkmak ve din hizmetinin hiçbir şeye alet tabi olmadığını göstermek, mükafatı yalnız Allah’tan beklemek için, insanlardan gelen maddî ve manevî ücret, hediye ve teveccühden istîğna etmiştir.

O, sahabelerin sena-i Kur’aniyeye mazhar olan "îsar" hasletini kendine rehber etmiş ve talebelerine de vasiyet etmiştir. “*Bilirsiniz ki, kendim sadaka ve yardımları kabul etmediğim gibi, öyle yardımlara da vesile olamadığımdan, kendi elbisemi ve lüzumlu eşyayı satıp o para ile kendi kitaplarımı, yazan kardeşlerimden satın alıyordum. Tâ Risale-i Nur’un ihlâsına dünya menfaatleri girmesin, bir zarar vermesin ve başka kardeşler de ibret alıp hiçbir şeye âlet edilmesin.*” (Nursî, 1992e, 523)

Bedüzzaman hayatında tavizsiz bir şekilde uyguladığı şu prensipleri “*hizmet-i diniyeniyede*” bulunanlara/bulunacaklara, ısrarla tavsiye eder:

- *Hizmet-i diniyeniyeye mukabilinde gelen menfaat-ı maddiyeyi istememek,*
- *Kalben bile taleb etmemek, beklenti içine girmemek,*
- *İnsanlardan minnet almamak, teveccühlerini dahi beklememek*
- *(Gelen maddi menfaati) sırf bir ihsan-ı İlahî bilmek,*

Ona göre, “*hizmet-i diniyenin mukabilinde dünyada bir şey istenilmemeli ki, ihlâs kaçmasın.*” (Nursî, 1992a, 150)

Bu başlık altında mutlaka temas edilmesi gereken önemli bir noktada da Bedüzzaman’ın tebliğ ve irşad hizmetini *siyaset üstü* konumda icra etmiş olmasıdır. Siyaset cazip bir alandır. İnsanların çoğu bilerek ya da bilmeyerek bu alanın cazibesine kapılabilmekte ve vazife-i asliyelerini unutabilmektedirler. Yahut siyasetle hizmet etmek, siyaseti hizmete alet kılmak gibi kendince meşru bir mazeretle, bu cazip alana meyledebilmektedirler. İşte Bedüzzaman Hazretleri; Kur’an-ı Hakîm’in

hizmetinin bütün siyasetlerin fevkinde bir ulviyeti (Nursî, 1992b, 48) olduğundan, Kur'anın elmas gibi hakikatlarını propaganda-i siyaset ittihamı altında cam parçalarının kıymetine indirmek (Nursî, 1992b, 49) istememesinden, siyaset cereyanlarında hem muvafıkta, hem muhalifte o nurlara müştağ çok insanlar bulunduğundan, çoğu yalancılıktan ibaret olan dünya siyasetinden (Nursî, 1992b, 48) ve siyasî manasını işmam eden maddî ve manevî mertebelerden ihlas sırrı ile bütün kuvvetiyle kaçmış ve tenezzül etmemiştir. (Nursî, 1992d, 388) Günümüzde Kur'an hakikatlerine hizmet etmek isteyenlerin bu prensibi asla hatırdan çıkarmamaları tebliğ adına çok önemlidir.

f. En Etkili Tebliğ: Temsil

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Vesellem) tebliğ vazifesini eksiksiz yapmanın yanında tebliğ kadar belki daha önemli bir yanı vardı, o da temsildi. Kur'an Hz. Peygamber'in temsil yönüne şu ayetle işaret eder; *"And olsun ki, Resûlullah'ta, sizin için,(...)en mükemmel bir örnek vardır."* (el-Ahzap,33/21) Bediüzzaman Hazretleri, *"müddet-i hayatında ciddî harekâtıyla Hakk'ın kanunlarını Benî Âdem'e ders veren ve samimî e'faliyle hakikatın düsturlarını beşere talim eden ve hâlis ve makul akvâliyle istikametini ve saadetini usûllerini gösteren ve tesis eden"* (Nursî, 1992b, 313) şeklindeki ifadeleriyle Peygamberimizin temsildeki keyfiyetine ve temsil buudlu tebliğinin önemine dikkatleri çekerken, bu önemli hususun her mü'minin temel vasfı olması gerektiğine de şu sözleriyle temas eder: *"Lisanın, Kur'anın âyetlerini âleme duyururken, hal ve etvar ve ahlâkın da onun manasını neşretsin; lisan-ı halin ile de Kur'anı oku. O zaman sen, dünyanın efendisi, âlemin reisi ve insaniyetin vasıta-i saadeti olursun!"* (Nursî, 1992e,157)

"Eğer biz ahlâk-ı İslâmiyenin ve hakaik-i imaniyenin kemalâtını e'falimizle izhar etsek, sair dinlerin tâbileri elbette cemaatlarla İslâmiyete girecekler; belki Küre-i Arz'ın bazı küt'aları ve devletleri de İslâmiyete dehalet edecekler."(Nursî, 1992e, 90) Bediüzzaman Hazretleri, geniş dairede temsil buudlu tebliğinin ne kadar önemli ve tesirli olduğunu bu satırlarla dikkatlere sunar. Ayrıca o, lisan-ı hâlin lisan-ı kâlden daha tesirli oluşunu yaşamış bir tecrüben hareketle şöyle ifade eder:

"Evet yirmi-otuzdan ancak bir-ikisi ta'dil-i erkân ile namazını kılan mahpuslar içinde birden Risale-i Nur şakirdlerinden kırk-ellisi umumen bilâ-istisna mükemmel namazlarını kılmaları, lisan-ı hal ve fiil diliyle öyle bir ders ve irşaddır ki, bu sıkıntı ve zahmeti hiçe indirir, belki sevdirebilir. Ve şakirdler e'falleriyle bu dersi verdikleri gibi, kalblerindeki kuvvetli tahkikî imanlarıyla dahi buradaki ehl-i imanı ehl-i dalaletin evham ve şübehatından kurtarmalarına medar çelikten bir kal'a hükmüne geçeceğini rahmet ve inayet-i İlahiyeden ümit ediyoruz.

Buradaki ehl-i dünyanın bizi konuşmaktan ve temastan men'leri zarar vermiyor. Lisan-ı hal, lisan-ı kâlden daha kuvvetli ve tesirli konuşuyor." (Nursî, 1992e, 429)

İşte tebliğini Kur'anî ve Nebevî esaslar üzerine bina eden Bediüzzaman, temsil buudlu tebliğde Hz. Peygamberi liyakatle temsil etmiş bir mürşid-i kâmindir. Tarihçe-i hayatı bunun en büyük şahididir.

g. Tebliğ ve İrşatta Üslûb-ı Hakîm

Hak dini tebliğ, temsil, ve insanları irşad gibi ağır manevi mesuliyeti olan vazifeler ifa edilirken muhataplara dengeli, ve hakîmane olan Kur'anî ve Nebevî üslupla muamelede bulunmak

zaruridir. Aksi halde, amiyane tabirle, kaş yapayım derken göz çıkarmak gibi telafisi mümkün olmayan neticeler doğurabilir. Bediüzzaman hazretleri Lemaat isimli eserinde üslub için “*ayine-i insani*” tabirini kullanır. (Nursî, 1991, 735) O, tebliğdeki üslubunu “...*Onlarla en güzel şekilde mücadele et.*” (Nahl,16/125.) “*Ona (Firavun’a) yumuşak söz söyleyin, belki öğüt alır veya korkar.*” (Tâhâ, 20/44) Ayet-i kerimeleri muvacehesinde “*nezihane ve nazikane ve kavli-i leyin*”(Nursî, 1992a, 176) şeklinde formülleştirir. Zamanın ruhuna uygun bir üslupla tebliğ vazifesini yapmanın gereğine, bedi’ üslubuna ayine olan şu satırlarla işaret eder: “*Ulûm ve fûnunun en parlağı olan belâgat ve cezalet bütün envaiyle âhir zamanda en mergub bir sûret alacaktır. Hattâ insanlar, kendi fikirlerini birbirlerine kabûl ettirmek ve hükümlerini birbirine icra ettirmek için, en keskin silâhını, cezalet-i beyandan ve en mukavemet-sûz kuvvetini belâgat-ı edadan alacaktır.*”(Nursî, 1991, 264) “*Mesail-i imaniyenin münakaşa suretinde bahsi caiz değildir.* (Nursî, 1992b, 42) ve “*Allah’ı tanıyan ve âhireti tasdik eden, hristiyan bile olsa, onlarla medar-ı niza’ noktaları medar-ı münakaşa etmemeyi; hem bu acib zaman, hem mesleğimiz, hem kudsi hizmetimiz iktiza ediyor.*” (Nursî, 1990, 247) diyerek tebliğde hakim üslup gereği münakaşalardan uzak durmuş ve talebelerini de uzak tutmuştur. Bediüzzaman ayrıca “*Bâtılı iyice tasvir etmenin, safi zihinleri idlâl.*” (Nursî, 1992e, 691) edeceğine ifade eder, “*Senin üzerine haktır ki, her söylediğin hak olsun. Fakat her hakkı söylemeye senin hakkın yoktur. Her dediğin doğru olmalı; fakat her doğruyu demek doğru değildir.*” (Nursî, 1992b, 265) demek suretiyle tebliğ ve irşatta bulunanların tebliğ hakikatinin ruhuna uygun olmayan tarz ve tasviratlardan kaçınmaları gerektiğini özellikle vurgular.

Bediüzzaman’ın tebliğdeki müessiriyetinin bir sebebi de, Kur’an Hakikatlerini avamdan en havassa kadar her tabakanın istifade edebileceği bir üslupla izah ve ispat etmesindedir. (Nursî, 1990, 751) O, lafızdan ziyade manaya ehemmiyet vermiş, manayı lafza feda etmemiştir. Üslupta okuyucunun hevesini değil, hakikati ve manayı esas almıştır. Vücuda elbiseyi yaparken vücuttan kesmemiş, elbiseden kesmiştir. (Nursî, 1992e, 697)

h. Her Zaman ve Mekânda Meşru Vasıtalarla Tebliğ

Tebliğ ve irşatta üslup kadar önemli özelliklerden biri de tebliğ ve irşatta kullanılan vesileler ve vasıtalar. Bu sebeple davetçinin, davetine kolaylık sağlayacak ve neticeye te’sir edecek meşru her vâsitaya mürâcaat gereklidir. Bediüzzaman hazretleri hayatında irşat ve tebliğ adına her türlü vâsitadan istifade etmiştir. “*Ey kardeşlerim! Dikkat ediniz: Vazifeniz kudsiyedir, hizmetiniz ulvîdir. Herbir saatiniz, bir gün ibadet hükmüne geçebilecek bir kıymettedir. Biliniz ki, elinizden kaçmasın!...*” (Nursî, 1992b, 427) ifadeleriyle adeta zamanın nabzını tutmuş ve her mekânı hizmet alına dönüştürmesini bilmiştir. Bu bakımdan onun irşat ve tebliğinin yeri ve zamanı yoktur. O, at sırtında avcı hattında, Şam Ümeyye Camii’in minberinde, doğuda aşiretlerle sohbetlerinde, Rusya’da esarete, i’lâ-i Kelimetullahı hedef-i maksad eden umum dinî gazetelerde, hakaik-i imaniyenin naşir-i efkârı olan kütüb-i İslâmiyede, cami, mescid, medrese ve zikir hanelerde (Nursî, 1992e, 66), fikrimi beyan etmek için müsait bir zemin oldu dediği mahkeme salonlarında, Doğuda açmayı düşündüğü Medresetü’z-Zehrâ’nın mübarek bir dershanesi dediği ve pek çok manevi faydeleri temin eden bir kongre olarak ifade ettiği Medrse-i Yusufiyede; yani hapihanedede, medrese-i seyyare olarak nitelediği

şimendiferde, meclis kürsüsünde, dağda, bayırda, kırdada... hülasa hayatın her an ve mekanında tebliğ ve irşad düşünceli olarak yaşamıştır. Bütün bunlara ilaveten, tebliğ ve irşada hasredilmiş bir ömrün meyvesi olarak tezahür eden Nur Risalelerini, en zor şartlar altında telife muvaffak olmuş, tarihte eşine az rastlanır bir şekilde tüm Anadolu'da neşr ve intişarını sağlamıştır.

Şartların olgunlaşması, mekânların müsaitleşmesi, tebliğ ve irşadda muhatapların bu işe hazır olmaları tebliğ ve irşadın etkili olması açısından elbette mühimdir. Ancak Bediüzzaman en olumsuz şartları, namüsaît mekânları müsait hale getirmesini bilmiş “*netice-i hayatım ve sebeb-i saadetim ve vazife-i fitratım*” (Nursî, 1992d, 63) dediği tebliğini yapmış ve bu yönüyle de müstesna bir örnek olmuştur.

i. Kendinden başlamak

Bediüzzaman'ın irşad faaliyeti, merkezden muhite, enfüsten afaka, fertten cemiyete, Türkiye dairesinden alem-i İslam dairesine ve oradan da dünya genişliğinde bir daireyi içine alan, içten dışa doğru genişleyen bir vetireyi esas alır. (Canan: 2009. S43)

Bediüzzaman, Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu: “Kendinden başla!” (Müslim, Zekat, 41) düsturunu irşad hayatında en mükemmel şekilde uygulamıştır. İfadelerinde öncelikle, irşada olan ihtiyacını dile getirir, hitaplarını önce kendi nefesine yapar. Konuya açıklık getirmesi açısından telif ettiği Nur Külliyyatından bazı bölümleri burada zikretmek yerinde olacaktır. Sözler isimli eserinin birinci sözünde ilk cümleleri şu şekilde başlar; “*Ey kardeş! Benden birkaç nasihat istedin. Sen bir asker olduğun için, askerlik temsilâtıyla, sekiz hikâyeciklerle birkaç hakikati **nefsimle beraber dinle. Çünkü ben nefsimi herkesten ziyade nasihate muhtaç görüyorum. Vaktiyle sekiz âyetten istifade ettiğim Sekiz Sözü biraz uzunca nefsimde demiştim. Şimdi kısaca ve avam lisanıyla nefsimde diyeceğim. Kim isterse beraber dinlesin.***” (Nursî,1991, 5)

Besmele'nin tefsirinin yapıldığı ve Risale-i nur'un besmelesi hükmünde olan birinci söz'ün hemen başında “*Bismillah, her hayrın başıdır. Biz dahi başta ona başlarız. **Bil, ey nefsim, şu mübarek kelime, İslâm nişanı olduğu gibi, bütün mevcudâtın lisan-ı hâl ile vird-i zebânıdır.***” (Nursî,1991, 5) İfadesinde de açıkça görüldüğü gibi ilk muhatap yine nefsidir.

Bediüzzaman irşad faaliyetinde bulunanlara nebevî düstur gereği önce kendilerini muhatap almalarını ve nefislerini ıslaha çalışmalarını eserlerinde ısrarla ifade eder ve hayatında da en mükemmel şekilde uygular. Nitekim bu husus namazın ehemmiyetine dair te'lif ettiği Yirmi birinci Söz adlı risalesinde şöyle ifade edilir: “*Bir zaman sinnen, cismen, rütbeten büyük bir adam, bana dedi: “Namaz iyidir. Fakat, hergün hergün beşer def'a kılmak çoktur. Bitmediğinden usanç veriyor.”O zâtın o sözünden hayli zaman geçtikten sonra, nefsimi dinledim. İşittim ki, aynı sözleri söylüyor ve ona baktım gördüm ki; tenbellik kulağıyla, şeytandan aynı dersi alıyor. O vakit anladım: O zât, o sözü, bütün nüfus-u emmârenin nâmına söylemiş gibidir veya söylettirilmiştir. O zaman ben dahi dedim: “**Mâdem nefsim emmâredir. Nefsini ıslah etmeyen, başkasını ıslah edemez. Öyle ise, nefsimden başlarım.**” (Nursî, 1991, 269) “*Hem Risale-i Nûr, en evvel tercümanının nefsinde iknaa çalışır, sonra başkalarına bakar. Elbette nefsi emmaresini tam ikna eden ve vesvesesini tamamen izale eden bir ders, gayet kuvvetli ve hâlisdir ki, bu zamanda cemaat şekline girmiş deşetli**

bir şahs-ı manevi-i dalâlet karşısında tek başıyla galibane mukabele eder” (Nursî, 1990, 11) bu ve benzeri ifadeleri Nur Külliyyatının tamamında bir rûh-ı sârî gibi görmek mümkündür. Bu durum Kur’an’da “Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz?” (Saf: 61/2.) ve “Siz Kitâbı okuduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutup musunuz?” (Bakara: 2/44.) şeklinde ifade edilen ayetlere tam anlamıyla mâsadak olma keyfiyetidir. Bediüzzaman’ın eserlerinin, okuyanlarda bıraktığı tesirin en önemli sebeplerinden biri hiç şüphesiz budur. İrşad vazifesiyle mükellef olanların, anlattıkları hakikatlerin muhataplarda tesir icra etmesini arzulayanların bu metodu hayat düsturu haline getirmeleri hayati önem arz etmektedir.

j. Enfüsten Âfâka, Mekezden Muhite Doğru Tebliğ

İrşad ve ıslahta ilk muhatap olarak nefisini alan Bediüzzaman, “*Nefs-i emmarenin istibdad-ı rezilesinden selâmetimiz, İslâmiyete istinad iledir. O hablülmetine temessük iledir. Herkes kendi âleminde bir kumandan olduğundan âlem-i asgarında cihad-ı ekber ile mükelleftir. Ve ahlâk-ı Ahmediye (Aleyhissalâtü Vesselâm) ile tahalluk ve Sünnet-i Nebeviyye’yi ihya ile muvazzaftır.*” (Nursî, 1992e, 58) demek suretiyle en küçük dairede en büyük vazifenin bulunduğunu veciz bir şekilde ifade ederken, nefis dairesinden başlayıp mütedahil daireler gibi dünya dairesine uzanan çizgideki hizmet alanlarını önem sırasına göre şu şekilde sıralar;

(...) Bir zaman bana hizmet eden kardeşlerim tarafından suâl edildi ki: “Küre-i arzı herc ü merce getiren ve İslâm mukadderatıyla alâkadar olan bu dehşetli harb-i umûmîden elli gündür (şimdi yedi seneden geçti aynı hâl) hiç sormuyorsun ve merak etmiyorsun. Hâlbuki bir kısım mütedeyyin ve âlim insanlar, cemâati ve câmiî bırakıp radyo dinlemeğe koşuyorlar. Acaba bundan daha büyük bir hâdise mi var? Veya onunla meşgul olmanın zararı mı var?” dediler.

Cevaben dedim ki: Ömür sermâyesi pek azdır. Lüzumlu işler pek çoktur. Birbiri içinde mütedâhil dâireler gibi, her insanın kalb ve mide dâiresinden ve cesed ve hâne dâiresinden, mahalle ve şehir dâiresinden ve vatan ve memleket dâiresinden ve Küre-i Arz ve nev-i beşer dâiresinden tut, tâ zihayat ve dünya dâiresine kadar, birbiri içinde dâireler var. Herbir dâirede her bir insanın bir nevi vazifesi bulunabilir. Fakat en küçük dâirede, en büyük ve ehemmiyetli ve dâimî vazife var. Ve en büyük dâirede en küçük ve muvakkat, arasıra vazife bulunabilir. Bu kıyâs ile -küçüklük ve büyüklük mâkûsen mütenasib- vazifeler bulunabilir. Fakat büyük dâirenin cazibedarlığı cihetiyle küçük dâiredeki lüzumlu ve ehemmiyetli hizmeti bıraktıracak lüzumsuz, malayâni ve âfâkî işlerle meşgul eder. Sermaye-i hayatını boş yerde imhâ eder. O kıymetdar ömrünü kıymetsiz şeylerde öldürür. (Nursî, 1992d, 202)

Yukarıdaki ifadeler çerçevesinde kendimizi bir iç muhasebeye tabi tuttuğumuzda çoğu zaman bu hataya düştüğümüzü üzümlere itiraf etmek durumundayız. İrşadla mükellef olanların asla hatırdan çıkarmamaları gereken bu hususla alakalı Bediüzzaman Mektubat isimli eserinde şu önemli uyarıyı yapar; *Dünya mâdem fânidir. Hem mâdem ömür kısadır. Hem mâdem gâyet lüzumlu vazifeler çoktur. Hem mâdem hayatı ebediye burada kazanılacaktır. Elbette en bahtiyar odur ki: Dünya için âhireti unutmamasın, âhiretini dünyaya fedâ etmesin; hayatı ebediyesini hayatı dünyeviye için bozmasın, mâlâyânî şeylerle ömrünü telef etmesin!* (Nursî, 1992b, 71)

B. VAAZ VE VAİZLİK

Vaiz, dini anlayan, yaşayan ve anlamlandıran sonra da halka aktaran köprü insandır. Vaizin her cümlesi gönüller inşa edecek güce sahip olmalıdır. Bir vaiz, etkili ve verimli konuşmaları ile sıradan bir konuşmacı olmanın ötesinde, toplumu yönlendiren ve nesilleri şekillendiren kişidir. Dolayısıyla o, gündemden haberdar olan, akıp giden hayatı okuyabilen, toplumun dert ve sorunlarını bilen ve bunlara yönelik çözümler üretebilen kimsedir. Zira vaizin şuuru, toplumun şuurudur. (“Diyaret İşleri Başkanlığı Vaizlik Sempozyumu”, 2011)

Bediüzzaman’ın Vaizliğin Tecdidine Yönelik Mülâhazaları

Bediüzzaman vaiz ve hatipler için “mürşid-i umûmî” tabirini kullanır. 1910’lu yıllarda te’lif ettiği Divan-ı Harbi Örfî isimli eserinde vaizleri ve vaizlik müessesesini kritiğe tabi tutarken, bu kutsi vazifede mutlaka bir tecdidin olması gerektiğine şu veciz ifadeleriyle temas eder;

Ben vaizleri dinledim. Nasihatları bana tesir etmedi. Düşündüm. Kasavet-i kalbimden başka üç sebep buldum:

Birincisi: *Zaman-ı hazırâyı zaman-ı salifeye kıyas ederek yalnız tasvir-i müddeayı parlak ve mübalağalı gösteriyorlar. Tesir ettirmek için isbat-ı müddeâ ve müteharri-i hakikatı ikna lâzım iken ihmal ediyorlar.*

İkincisi: *Bir şeyi terğib veya terhib etmekle ondan daha mühim şeyi tenzil edeceklerinden, müvazene-i şeriatı muhafaza etmiyorlar.*

Üçüncüsü: *Belâgatın muktezası olan hale mutabık, yani ilcaat-ı zamana muvafık, yani teşhis-i illete münasib söz söylemezler. Güya insanları eski zaman köşelerine çekiyorlar, sonra konuşuyorlar.*

Hasıl-ı kelâm: *Büyük vaizlerimiz hem âlim-i muhakkik olmalı, tâ isbat ve ikna etsin. Hem hakîm-i müdakkik olmalı, tâ müvazene-i şeriatı bozmasın. Hem belîğ-i mukni' olmalı, tâ mukteza-yı hal ve ilcaat-ı zamana muvafık söz söylesin ve mizan-ı şeriatla tartсын ve böyle olmaları da şarttır. (Nursî, 2000, 104)*

Bediüzzaman Hazretlerinin insanları irşad ve din-i hakkın tebliğinde çok önem verdiği vaizliğin tecdidine yönelik yukarıya aldığımız ifadelerini diğer eserlerindeki izahlarla kısaca tahlil etmek faydalı olacaktır.

Vaizler, nasihatlarında yaşanan hayatın şartlarını dâima göz önünde bulundurmalıdırlar. Şimdiki zamanı geçmiş zamana kıyas ederek hareket etmemelidirler. Çünkü her zamanın kendine has hükmü vardır. Eskiden, iddia edilen şeyi parlak ve mübalağalı göstermek revaçtaydı ve bu hareket halk üzerinde tesirli olabiliyordu. Çünkü teslimiyet kuvvetli idi. Hâlbuki zamanımızda, teslimiyet kırılmış, akıl ve hikmet yönünden meselenin hükmünü koymak anlayışı inkişaf etmiş, hadiselerin sebep ve hikmetini aramak meyli uyanmıştır. Bu bakımdan zamanımızda iddia edilen şeyin tasviri değil ispatı gerekmektedir. (Mürsel: 1995, 84) Bu da ancak muhakkik bir alim olmakla mümkündür. Çünkü muhakkik alim, meseleleri tahkik eden, bildiği şeylerin delillerini arayan, öğrendiklerinin kuru bir taklitçisi değil, onların doğru olup olmadığını araştıran ve muhakemeden geçiren kimsedir.

Bediüzzaman'a göre vaizlerin âlim-i muhakkik olması da yeterli değildir. Vaizler manalı, maksatlı, faydalı, aklın ve şeriatın hükümlerine uygun davranan, söz söyleyen, düzensizlik ve abesiyete yer vermeyen yani, müdakkik hakîm de olmalı. Bediüzzaman, irşad ve tebliğde hikmetli olmayı, muvazene-i şeriatı korumakla neyi kastettiğini şöyle açıklar: Bir şeyin ehemiyetini insanlar nazarında büyüterek ona teşvik ederken veya bir kötülükten de nefret ettirip ondan uzaklaştırmaya çalışırken, diğer dini değerleri gözden düşürmemeli, dindeki dengeyi bozmamalı, kafa karışıklığına yer vermemelidir. (Canan: 2008, 141)

Dini meselelerin öğretilmesinde ve muvazene-i şeriatin korunmasında vaizlerimiz mübalağadan kaçınmalıdırlar. Çünkü ona göre “mübalağa ihtilalcidir” (Nursî, 1992c, 31) ve mübalağaya meyletmek suretiyle hayali hakikate karıştırmak beşerin seciyelerindedir. “*Bu seciye-i seyiyeye ile iyilik etmek, fenalık etmek demektir. Bilmediği halde, tezyidinden noksan, islahından fesat, medhinden zemm, tahsininden kubh tevellüd eder.*” (Nursî, 1992c, 32) Ona göre hak din olan ve bütün hükümlerini akla tespit ettiren (Nursî, 1992e, 90) İslamiyet'in, mübalağalı terhib ve terğibe hiç ihtiyacı yoktur. Bediüzzaman bu hususu şu çarpıcı örneklerle nazara verir; “*Gıybeti katle müsavi; veya ayakta bevletmek, zina derecesinde göstermek; veya bir dirhemi tasadduk etmek, hacca mukabil tutmak gibi muvazenesiz sözler, katl ve zinayı tahfif ve hacın kıymetini tenzil ediyorlar. Bu sırra binaen, vâiz hem hakîm, hem muhakemeli olmalıdır. Evet, muvazenesiz vâizler, çok hakaik-i neyyire-i diniyenin (dinin nurlu hakikatleri) husufuna sebep olmuşlardır.*” (Nursî, 1992c, 32)

Bu mesele münasebetiyle şunu da ifade etmek gerekir. Sahih hadis kaynaklarında zikredilen müteaddit hadislerde küçük yardımların gerektiğinde büyük ibadetler kadar sevaba, küçük hata ve günahların büyük günahlar ve cinayetler kadar ikaba vesile olabileceği ifade edilmiştir. Fakat bu durumlar istisnaidir, umumileştirilemez. Niyetlere bağlıdır. Bunun takdiri insanın salahiyeti dâhilinde değildir. (Mürsel: 1995, 84)

Bediüzzaman'ın vaizlerde olması gereken üçüncü hususiyeti *belîğ-i muknâ* olarak ifade eder. Belağat; mukteza-yı hale mutabık söz söylemektir. Öyleyse vaiz ve müridlerin içinde buldukları zaman ve mekânın durumuna ve muhataplarının anlayışına uygun bir üslupla ikna edici olarak konuşmaları zaruridir.

Yukarıda saydığımız vasıfların gereklerini eserlerinde en güzel bir şekilde ifade eden ve hayatında uygulayan Bediüzzaman'ın, zamanın ruhunu okuyarak ne gelenekçi, ne de modernist olan, fakat ikisini mezcederek yeni bir akım oluşturan bir âlim-i muhakkik, hakîm bir müdakkik ve belîğ-i muknâ olduğunu görüyoruz. Bediüzzaman “*eski hal muhal ya yeni hal ya izmihlal*” (Nursî, 1996, 17) diyerek yeni hali savunması ve sahiplenmesi yeniliğe ve değişime açık olduğunu gösterir. Bu değişimi, Kur'an ve Sünnet merkezli olmak kaydıyla, dünden gelen doğruları da savunup sahiplenerek asrın idrakine sunar.

Bu hususun şu örnekle daha iyi anlaşılacağı açıktır. Namaz hususunda o, hayatın içinden, analitik düşünceye uygun, namazla ilgili ayet ve hadislerden süzülen manayı ifadesinin ruhu yaparak, namazın hikmetini ve kılınması lüzumunu anlatır. Dördüncü Söz, dokuzuncu Söz ve Yirmi birinci Söz

gibi risalelerinde namazın neden kılınması gerektiğini, şu beş vakte niçin tahsis edildiğinin hikmetini açıklar. O namazın nasıl kılınacağını, abdestin ne şekilde alınacağını anlatmaz eserlerinde. Çünkü asrın insanı “nasıl kılarım?” diye sormuyor, “neden kılınması gerektiğini” soruyor. “Günde beş defa ve bitmediğinden usanç veriyor” diye itiraz ediyor. Bu sorulara cevap verilmedikçe, namazın nasıl kılınması gerektiğini anlatmakla bir sonuca varılamayacağını anlayan Bediüzzaman, namazın insana sağladığı dünyevi ve uhrevi faydaları, ibadetlerin içindeki lezzet-i maneviyeyi, “karlı ticaret” gibi kavramlarla asrın insanının idrakine sunar. (Tarhan:2012, 106)

Tebliğde Hz. Peygamberi temsil makamında olan vaizlerimizin özellikle dikkat etmeleri gereken bir diğer hususta “*Fitri Meyilleri İyiyeye Yönlendirmek*” olmalıdır. “*Nâsihlerin nasihatları şu zamanda te’sirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki: Ahlâksız insanlara derler: “Hased etme! Hurs gösterme! Adavet etme! İnad etme! Dünyayı sevme!” Yâni, fitratını değiştir gibi zâhiren onlarca mâlâyutak bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki: “Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz.” Hem nasihat te’sir eder, hem dâire-i ihtiyarlarında bir emr-i teklif olur.*” (Nursî, 1992b, 34)

Bediüzzaman, insanlarda tabii bir hal haline gelmiş bir kısım menfi huyları yok etme cihetine gitmektense, yönlerini değiştirmeyi, yani hayra yönlendirmeyi tavsiye eder. Bu yol nasihatte daha etkili ve neticesi itibarıyla daha güzeldir. Zaten nasihat ve irşaddan beklenen de budur. Onun ifadesiyle “*Ondaki nihayetsiz kabiliyet-i şerrin, nihayetsiz kabiliyet-i hayra inkılâb etmesini*” temin edebilmektir (Nursî, 1991, 320)

Bediüzzaman, menfi duyguların yönünü, hayırlı istikamete çevirmeyi eserlerinde örneklerle anlatır. Mesela; “*O şiddetli inadı, o lüzumsuz umûr-ı zâileye vermeyip, âlî ve bâki olan hakaik-ı îmâniyeye ve esâsat-ı İslâmiyeye ve hidemat-ı uhreviyeye sarfetse, o haslet-i rezîle olan inad-ı mecâzî, güzel ve âlî bir haslet olan hakikî inada, yâni hakta şiddetli sebata inkılâb eder.*” (Nursî, 1992b, 34)

Ayrıca Bediüzzaman Hazretleri’nin, bir harb dâhisi olan ve Uhud Harbi’nin nihayetinde Müslümanların mağlubiyetine de sebep olan Hâlid Bin Velid’den bahisle, “*Medine-i Münevvereye kemâl-i inkıyad ile İslâmiyete gerdendâde-i teslim olduktan sonra bir “Seyfullah” şekline girdi ve fütûhat-ı İslâmiyenin bir kılınıcı oldu.*” (Nursî, 1992a, 29) şeklindeki ifadesini de bu mevzuda müşahhas bir misal olarak zikredebiliriz. Bu metod hakkıyla uygulandığı takdirde, insandaki hissiyatın meşru kullanımı gerçekleşek demektir. İşte Bediüzzaman’ın bu tarz bir irşadı gerçekleştirenlere “*beliğ-i hakîm, beliğ-i muknî*” demektir.

Vaizlik mesleğine, Bediüzzaman’ın bu kadar önem veriş, tarihi bir tespitten ileri gelmektedir. Ona göre, İslam dünyasında fukaralığın ortaya çıkması ve buna bağlı olarak bir kısım içtimai marazların gelişip neticede İslam dünyasının gerilemesinde belli bir ölçüde “hakîm” ve “beliğ” olmayan vâizlerin rolü vardır. Bediüzzaman’a göre vaizlik asli fonksiyonuna yeniden ve yenilenerek dönmelidir çünkü vaizlikteki mantık ve mentalite yenilenmesi alem-i İslâm’ın mukadderatıyla çok yakından ilgilidir. Bediüzzaman bu hususa ilk dönem eserlerinde şu şekilde temas eder; “*Eskiden İslâmlar zengin, onlar (azınlıklar) fakir idiler. Şimdi her yerde kaziye bilakistir. Hikmeti nedir?*” Diye soranlara Bediüzzaman cevaben:

“İki sebebi biliyorum:” der.

Birincisi: اَلْكَاسِبُ حَبِيبُ اللّٰهِ olan ferman-ı Rabbanîden müstefad olan mevelan-ı sa'y ve اَلْكَاسِبُ حَبِيبُ اللّٰهِ olan ferman-ı Nebevîden müstefad olan şevk-i kesb, bazı telkinat ile o mevelan kırıldı ve o şevk de söndü. Zira i'lâ-yı kelimetullah şu zamanda maddeten terakkiye mütevakkıf olduğunu bilmeyen; ve dünya مَزْرَعَةُ الْاٰخِرَةِ cihetiyle kıymetini takdir etmeyen; ve kurûn-u vustâ ve kurûn-u uhranın ilcaatını tefrik eylemeyen; ve birbirinden gayet uzak, biri mezmum ve biri memduh olan tahsil ve kesbde olan kanaatı ile, mahsul ve ücretteki kanaatı temyiz etmeyen; ve birbirinden nihayet derecede baîd, hattâ biri tenbelliğin ünvanı, diğeri hakiki ihlasın sadeî olan iki tevekkülü birbiriyle iltibas eden ve "Ümmetî! Ümmetî!" sırrını teferrüs etmeyen ve خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ hikmetini anlamayan bazı adamlar ve bilmeyen bir kısım vaizlerdir ki, o mevelanı kırdılar; o şevki de söndürdüler.” (Nursî, 1996, 37)

Bediüzzaman, bu nevi tahlilleriyle, millette maddî ve manevî terakki meylini harekete geçirecek, halkı irşat edecek, illeti teşhis edip bu teşhise uygun iş yapacak mürşitlerin yetiştirilmesinin maddi ve manevi hayatımız adına ne kadar önemli olduğunu vurgular (Canan 2008,146).

SONUÇ

Bediüzzaman, mefkûresiyle, mücadelesiyle fevkalade derinliği ve çok yönlü kişiliğiyle geçen asrın en önemli şahsiyetlerindedir. Bu tebliğimizde Onu hizmet-i diniyesinde başarıya götüren prensipleri tahlil etmeye çalıştık.

Bu çağda Kur'an'ın ve İslâm'ın iman merkezli olarak yeniden anlaşılması noktasından bir nevi küllî bir tecdidi ortaya koyan Bediüzzaman Hazretleri tebliğ ve irşada da İslâm'ın mesajını adeta tecdid eder.

O İslâm'ın yüce hakikatlerinin yeniden anlaşılması, bu hakikatlerin ferd ve toplum hayatına yansımaları için, zamanın ruhuna uygun olarak prensipler ortaya koyduğu gibi bunların yaşanarak temsil edilmesi ve insanlara ulaştırılması konusunda da yeni metodlar belirlemiştir.

Netice olarak Bediüzzaman'ın, öncelikle yaşadığı asrı bütün detaylarıyla, asrın insanını bütün yönleriyle çok iyi tahlil etmiş olduğunu gördük. Bu tahliller sonucu hastalığı tam anlamıyla teşhis etmiş Kur'anî ve Nebevî düsturlar çerçevesinde tedaviye çalışmıştır.

Tebliğimizi, a. Bediüzzaman'ı tebliğde muvaffak kılan prensipler, b. (Tebliğ ve irşat denince hemen ilk akla gelen) vaiz ve vaizlik müessesesi olmak üzere iki ana başlık altında incelemeye tabi tuttuk.

Bediüzzaman, iman hakikatlerinin tebliğini mutlaka ifa edilmesi gereken vacibat-ı diniyeden bir vecibe gibi kabul etmiş ve bütün benliğiyle kendisini bu mukaddes vazifeye vakfetmiştir. O tebliğinin merkezine ihlâsı yerleştirmiş bu vazife mukabilinde maddî manevi, hiçbir şeye talip olmaksızın sırf rıza-yı ilâhî için “ihsan-ı ilâhî” bildiği vazifeyi bütün benliğiyle, tam bir teslimiyet içinde bütün zorluklara göğüs gererek yapmıştır.

O, en etkili tebliğin “lisan-ı kâlden daha etkili dediği lisan-ı hal” ile yani iman hakikatlerinin güzelliğini fiille göstermekle mümkün olduğunu söylemiş tebliğini temsil hakikati üzerine bina etmiştir.

Bediüzzaman, Kur'anî emirler çerçevesinde tebliğini hakîm bir üslupla yapmış, bâtili tasviriden, münakaşadan, icbardan uzak durmuştur. Hakîm üslup gereği nazikâne, nezihane ve kavli-leyinle tebliğini yerine getirmiştir. O, her zaman ve mekânı tebliğ zemini haline getirmeyi bilmiş ve meşru her vasıttan istifade etmiştir.

Tebliğine “nefsini ıslah edemeyen başkasını ıslah edemez diyerek” nefisinden başlar. Tebliğ ve irşat vetiresini en büyük vazifenin bulunduğunu söylediği nefis dairesinden başlatır, yani onun tebliği merkezden muhite doğru genişleyen bir yol izler.

Bediüzzaman “mürşid-i umûmî” dediği hatip ve vaizlere büyük değer verir. Bu vazifenin hakîmâne, müdakkikâne, belîğâne ve zamanın ilcaatına göre yapılmaması maddi ve manevi hayatımızda çok büyük yaraların açılmasına sebebiyet vermiştir. Bu gün sayıları azımsanmayacak kadar çok olan vaiz ve hatiplerimizin, (vaiz ve hatip kavramına tebliğ ve irşadı vazife bilen tüm eşhas dâhildir) onun ifadeleriyle, *âlim-i muhakkik*, *hakîm-i müdekkik* ve *belîğ-i muknî* olmaları halinde yaşadığımız problemlerin çözümü kolaylaşacaktır.

İncelemeye çalıştığımız bu mevzunun her bir alt başlığı bir araştırma/tebliğ konusu olacak keyfiyettedir, özet bilgiler vermekle yetindik. Verdiğimiz bilgilerin, bu büyük dava adamının davasının anlaşılmasına bir nebze katkısı olursa, bahtiyar oluruz.

KAYNAKÇA

- Akif, M. (2006). Safahat. (3. Baskı), Hazırlayan, M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Aydüz, D. (14 Şubat 2013). <http://www.bediuzzamansaidnursi.org/icerik/risale-i-nur>,
- Canan, İ. (2009). Bediüzzamanın Fikri Programı. (1. Baskı). İstanbul: Nesil Yayınları.
- DİB, (19 Aralık 2011)[http://www.diyamet.gov.tr/turkish/diyametyeni/Diyamet-Isleri-Baskanligi-Duyuru-\(01.Subat2013\)](http://www.diyamet.gov.tr/turkish/diyametyeni/Diyamet-Isleri-Baskanligi-Duyuru-(01.Subat2013))
- Gülen, F. (10 Ocak 2013). <http://www.herkul.org/index.php/bamteli>.
- Mürsel, S. (1995). Bediüzzaman Said Nursî ve Devlet Felsefesi. (1. Baskı). İstanbul: Nesil Yayınları.
- Nursi, S. (1990). Kastamonu Lahikası. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1991). Sözler. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992a). Lemalar. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992b). Mektubat. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992c). Muhakemat. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992d). Şualar. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992e). Tarihçe-i Hayat. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1996). Münazarat. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2000). Divan-ı Harb-i Örfî. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2003). Hutbe-i Şâmiye. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Tarhan, N. (2012). Çağın Vicdanı Bediüzzaman Said Nursi (1. Baskı). İstanbul: Nesil Yayınları.

Uludağ, S. (1994). İslamda İrşad (1. Baskı). İstanbul: Marifet Yayınları.

Nevevî, (2011). Riyâsu's Sâlihîn Muhtasar (10. Baskı). İstanbul: Işık Yayınları